

Legem, inquit, ut diximus, ac multo ante Domini nostri et Salvatoris adventum, juste quidam et sancte vixisse referuntur: quanto magis post illustrationem adventus ejus nos id posse credendum est qui instaurati per Christi gratiam et in meliorem hominem renati sumus, qui sanguine ejus expiati atque mundati, ipsiusque exemplo ad perfectionem incitati justitiæ, meliores illis esse debemus, qui ante¹ Legem fuere. » Videte quemadmodum et hic aliis quidem verbis, sed tamen in remissione peccatorum et in exemplo Christi adjutorium gratiæ constituerit. Deinde subjunxit et dicit: « Meliores etiam quam fuerunt sub Lege, dicente Apostolo: Peccatum vobis non dominabitur; non enim sub Lege estis, sed sub gratia. Et quoniam hinc, inquit, sufficienter, ut puto, diximus, nunc perfectam instituamus virginem, quæ ex utroque semper accensa, et naturæ simul et gratiæ bonum morum sanctitate testetur. » Et in his verbis debetis advertere, ideo ullum quod dicebat, sic voluisse concludere, ut naturæ bonum intelligamus, quod cum creamur accepimus; gratiæ autem, cum Christi intuemur exemplum: tanquam ideo peccatum non indultum fuerit eis qui sub Lege fuerunt vel sunt, quia exemplum Christi sive non habuerunt, sive non credunt.

XLIII. Hoc autem istum sapere, et alia ejus verba ostendunt, non in hoc libro, sed in tertio pro libero arbitrio, ubi ad eum loquens contra quem disputat, quoniam ille posuerat verba Apostoli dicentis: « Non quod volo » ago: » et, « Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, » et cætera quæ ibi dicuntur; iste respondit, atque ait: « Hoc enim quod tu de Apostolo intelligere cupis, omnes ecclesiastici viri in peccatoris et sub Lege adhuc positi asserunt eum dixisse persona,

¹ Rom. vi, 14. — ² Id. vii, 15 et 23.

qui nimia vitiorum consuetudine velut quadam teneretur necessitate peccandi, et quamvis bonum appeteret voluntate, usu tamen præcipitaretur in malum. In persona autem, inquit, hominis unius, designat populum sub vetere adhuc Lege peccantem; quem ab hoc consuetudinis malo dicit liberandum esse per Christum, qui credentibus sibi primo omnia per baptismum peccata dimittit, deinde imitatione sui ad perfectam incitat sanctitatem, et vitiorum consuetudinem virtutum vincit exemplo¹. » Ecce quomodo vult intelligi adjuvari eos, qui sub Lege peccant, ut per gratiam Christi justificati liberentur, tanquam eis non sufficiat sola Lex, propter nimiam peccandi consuetudinem, nisi Christi accedat, non inspiratio charitatis per Spiritum sanctum, sed intuendum et imitandum in doctrina evangelica virtutis ejus exemplum. Et certe maxima hic erat causa exprimendi, quam diceret gratiam, ubi locum ipsum de quo respondet, sic conclusit Apostolus, ut diceret: « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum². » Hanc iste cum constituat, non in virtutis ejus auxilio, sed imitationis exemplo, quid amplius de illo sperare debemus, ubicumque gratiæ nomen sub ambigua generalitate commemorat?

XLIV. Item in eodem libro ad virginem sacram, unde jam etiam supra disseruimus, ubi ait: « Subditi simus Deo, ejusque faciendo voluntatem, divinam mereamur gratiam, et facilius nequam spiritui, sancti Spiritus auxilio resistamus. » In quibus ejus verbis certe manifestum est, ita eum velle nos adjuvari gratia Spiritus sancti, non quia sine illo etiam per solam naturæ possibilitatem non possumus resistere

¹ Vide lib. I contra duas Epistolas Pelagii, cap. 8, contra Julian. lib. II cap. 3, 4, 5, 8, et lib. de Prædestinatione Sanctorum, cap. 4. — ² Rom. vii, 24.

tentatori, sed ut facilius resistamus. Quod tamen qualecumque et quantulumcumque adjutorium, eum credibile est in hoc constituere, quod nobis additur scientia revelante Spiritu per doctrinam, quam vel non possumus vel difficile habere possumus per naturam. Ista sunt quæ in libro, quem scripsit ad virginem Christi, advertere potui, ubi videtur gratiam confiteri: quæ profecto qualia sint, utique cernitis.

XLV. « Legant, inquit, etiam recens meum opusculum, quod pro libero nuper arbitrio edere compulsi sumus; et agnoscent quam inique nos negatione gratiæ infamare gestierint, qui per totum pene ipsius textum operis perfecte atque integre et liberum arbitrium confitemur et gratiam¹. » Quatuor sunt libri operis hujus, et hos legi, et ex illis sumpsi quæ tractanda et discutienda proposui, et ut potui pertractavi, antequam ad ejus has litteras, quæ Romam missæ sunt, veniremus. Sed in his etiam quatuor libris quæcumque pro gratia videtur dicere, qua juvamus ut declinemus a malo bonumque faciamus, ita dicit, ut nullo modo a verborum ambiguitate discedat, quam discipulis sic possit exponere, ut nullum auxilium gratiæ credant, qua naturæ possibilitas adjuvetur, nisi in Lege atque doctrina: ita ut ipsas quoque orationes, ut in scriptis suis apertissime affirmat, ad nihil aliud adhibendas opinetur, nisi ut nobis doctrina etiam divina revelatione aperiatur, non ut adjuvetur mens hominis, ut id quod faciendum esse didicerit, etiam dilectione et actione perficiat. Ab illo enim suo manifestissimo dogmate non recedit omnino, ubi tria illa constituit, possibilitatem, voluntatem, actionem: et solam possibilitatem, dicit divino adjuvari semper auxilio; voluntatem autem et actionem nullo Dei adjutorio existimat indigere. Ipsum vero auxilium, quo possibi-

¹ Pelagii libri IV pro libero arbitrio.

litem naturalem perhibet adjuvari, in Lege constituit atque doctrina, quam nobis fatetur etiam sancto Spiritu revelari, propter quod et orandum esse concedit. Sed hoc adjutorium Legis atque doctrinæ etiam prophetiis fuisse temporibus: adjutorium autem gratiæ, quæ proprie gratia nuncupatur, in Christi esse arbitratur exemplo: quod nihilominus ad doctrinam pertinere perspicitis, quæ nobis evangelica prædicatur: ut videlicet tanquam via demonstrata, qua ambulare debeamus, jam viribus liberi arbitrii, adjutorio nullo alterius indigentes, sufficiamus nobis, ne deficiamus in via: quamvis et ipsam viam contendat etiam sola inveniri posse natura, sed facilius, si adjuvet gratia.

XLVI. Hæc ergo pro meo captu intelligere potui in Pelagii scriptis, quando nominat gratiam. Videtis autem, quod qui ista sentiunt, ignorantes Dei justitiam, suam volunt constituisse¹, et longe ab illa sunt, quæ nobis ex Deo est, non ex nobis², quam in Scripturis maxime sanctis canonicis advertere atque agnoscere debuerunt. Sed quia eas secundum suum sensum legunt, profecto in illis nec aperta contuentur. Utinam ergo saltem in catholicorum virorum scriptis, a quibus eas recte intellectas esse non dubitant, quid sit de adjutorio divinæ gratiæ sentiendum, non negligenter attenderent, nec suæ sententiæ amore nimio præterirent. Nam iste ipse Pelagius in illo ipso recenti opusculo suo, cujus se commemoratione defendit, id est, in tertio libro pro libero arbitrio, sanctum Ambrosium quemadmodum laudet, accipite.

XLVII. « Beatus, inquit, Ambrosius ipiscopus, in cujus præcipue libris Romana elucet fides, qui scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituit, cujus fidem et purissimum in Scripturis sensum, ne inimicus quidem au-

¹ Rom. x, 3. — ² Philip. III, 9.

sus est reprehendere¹. » Ecce qualibus et quantis prædicat laudibus, quemlibet sanctum et doctum virum, nequaquam tamen auctoritati Scripturæ canonicæ comparandum. Quem propterea sic iste commendat, quia videtur sibi in quodam loco librorum ejus eo teste uti, quo probet hominem posse esse sine peccato : unde nunc non agitur, sed agitur de auxilio gratiæ, quo ad non peccandum adjuvamus justequè vivendum.

XLVIII. Audiatur ergo illum venerabilem antistitem dicentem et docentem in secundo libro expositionis Evangelii secundum Lucam, cooperari Dominum etiam voluntatibus nostris¹. « Vides itaque, inquit, quia ubique Domini virtus studiis cooperatur humanis : ut nemo possit ædificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quidquam incipere sine Domino³. Et ideo juxta Apostolum, « Sive manducatis, sive bibitis, omnia in Dei gloriam facite². » Videtis quemadmodum sanctus Ambrosius etiam illud quod solent homines dicere, Nos incipimus, et Deus perficit, his verbis abstulit, dicens, « Neminem quidquam vel incipere sine Deo. » Item in sexto libro ejusdem operis, cum de duobus illis sceleratoris unius debitoribus ageret⁴ : « Secundum homines, inquit, plus fortasse offendit, qui plus debuerat : sed per misericordiam Domini causa mutatur, ut amplius diligat, qui amplius debuit, si tamen gratiam consequatur. » Ecce apertissime prædicat catholicus doctor etiam ipsam dilectionem, qua quisque amplius diligit, ad beneficium gratiæ pertinere.

XLIX. Ipsam denique pœnitentiam, quam procul dubio voluntas agit, Domini misericordia et adjutorio fieri

¹ Ambrosius magnopere laudatus a Pelagio. — ² Ambrosius Pelagio opponitur. n. 94 ad Luc. III, 22. — ³ I Cor. X, 31. — ⁴ Ambros. lib. VI, n. 25 ad Luc. VII, 41.

ut agatur, in nono ejusdem operis libro beatus dicit Ambrosius, ita loquens¹ : « Bonæ lacrymæ, quæ culpam lavant. Denique quos Jesus respicit, plorant. Negavit primo Petrus, et non flevit, quia non respexerat Dominus : negavit secundo, non flevit, quia adhuc non respexerat Dominus : negavit et tertio, respexit Jesus, et ille amarissime flevit. » Legant isti Evangelium, et videant Dominum Jesum tunc intus fuisse, cum a sacerdotum principibus audiretur : apostolum vero Petrum foris et deorsum in atrio cum servis ad focum nunc sedentem, nunc stantem, sicut veracissima et concordissima Evangelistarum narratione monstratur. Unde non potest dici, quod corporalibus oculis eum Dominus visibiliter admonendo respexerit. Et ideo quod ibi scriptum est, « Respexit eum Dominus² : » intus actum est, in mente actum est, in voluntate actum est. Misericordia Dominus latenter subvenit, cor tetigit, memoriam revocavit, interiore gratia sua visitavit Petrum, interioris hominis usque ad exteriores lacrymas movit et produxit affectum. Ecce quemadmodum Deus adjuvando adest voluntatibus et actionibus nostris : ecce quemadmodum et velle et operari operatur in nobis.

L. Item in eodem libro idem sanctus Ambrosius³, « Nam si Petrus, inquit, lapsus est, qui dixit, « Et si alii scandalizati fuerint, ego non scandalizabor⁴ : » quis alius jure de se præsumat? Denique David quia dixerat, « Ego dixi in mea abundantia : Non movebor in æternum⁵ : » suam sibi jactantiam obfuisse profitetur, dicens, « Avertisti faciem tuam, et factus sum conturba-

¹ Apud Ambros. lib. X, n. 89, ad Luc. XXII, 61. — ² Luc. XXII, 61. — ³ Apud Ambros. lib. X, n. 91, ad Luc. XXII. — ⁴ Matth. XX, 33. — ⁵ Psal. XXIX, 7.

» tus¹. » Audiatur iste tantum virum docentem, imitetur credentem, cujus doctrinam fidemque laudavit. Audiatur humiliter, imitetur fideliter : non de se pertinaciter præsumat, ne pereat. Quid in eo pelago vult mergi Pelagius, unde per petram liberatus est Petrus?

LI. Audiatur eundem antistitem Dei in sexto² itidem libro ejusdem operis dicentem, « Cur autem non receperint eum; Evangelista ipse memoravit, dicens, Quia facies ejus erat euntis in Jerusalem. Discipuli autem recipi intra Samariam gestiebant. Sed Deus quos dignatur vocat, et quem vult religiosum facit. » O sensum hominis Dei, ex ipso haustum fonte gratiæ Dei? « Deus, inquit, quos dignatur vocat, et quem vult religiosum facit. » Videte si non illud est propheticum : « Miserebor cujus misertus » ero, et misericordiam præstabo cui misericors fuero³. » Et illud apostolicum : « Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis Dei⁴. » Quia ut dicit etiam nostrorum temporum homo ejus, « Quem dignatur vocat, et quem vult religiosum facit. » Numquid aliquis dicere audeat, nondum esse religiosum, « qui currit ad Dominum⁵, et ab eo se regi cupit, et voluntatem suam ex ejus » voluntate suspendit, et qui ei adhærendo jugiter, » unus, secundum Apostolum, cum eo fit spiritus⁶? » At hoc totum tam magnum religiosi hominis opus, Pelagius non dicit « effici nisi arbitrii libertate. » Contra autem beatus Ambrosius ipsius tam excellenter ore laudatus, « Dominus Deus, inquit, quem dignatur vocat, et quem vult religiosum facit. » Ergo ut currat ad Dominum, et ab eo se regi cupiat, suamque voluntatem ex ejus voluntate

¹ Psal. xxix, 8. — ² Apud Ambros. lib. vii, n. 27, ad Luc. ix, 53. —

³ Exod. xxxiii, 19. — ⁴ Rom. ix, 16. — ⁵ Pelagii verba, supra, cap. 22. —

⁶ I Cor. vi, 17.

suspendat, eique adhærendo jugiter unus, secundum Apostolum, cum eo fiat spiritus, Deus quem vult religiosum facit : et hoc totum homo nisi religiosus non facit. Quapropter nisi a Deo fiat, ut hoc faciat, quis hoc facit?

LII. Sed quia ista quæstio ubi de arbitrio voluntatis et Dei gratia disputatur, ita est ad discernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur; quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri : potest Pelagius ita se latebris obscuritatis hujus involvere, ut etiam iis quæ a sancto Ambrosio conscripta posuimus, consentire se dicat¹; et ea se quoque sentire proclamet, semperque sensisse; atque ita singula conetur exponere, ut etiam ejus sententiæ convenire credantur. Quapropter quantum attinet ad istam de divina gratia et adjutorio quæstionem, tria illa quæ apertissime distinxit attendite, posse, velle, esse, id est, possibilitatem, voluntatem, actionem. Si ergo consenserit nobis, non solam possibilitatem in homine, etiam si nec velit, nec agat bene, sed ipsam quoque voluntatem et actionem, id est, ut bene velimus et bene agamus, quæ non sunt in homine, nisi quando bene vult et bene agit : si, ut dixi, consenserit, etiam ipsam voluntatem et actionem divinitus adjuvari, et sic adjuvari, ut sine illo adjutorio nihil bene velimus et agamus, eamque esse gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum², in qua nos sua non nostra justitia justos facit, ut ea sit vera nostra justitia, quæ nobis ab illo est, nihil de adjutorio gratiæ Dei, quantum arbitror, inter nos controversiæ relinquatur.

LIII. Illud autem propter quod sic laudavit sanctum Ambrosium, quia scilicet in scriptis ejus invenit ex laudi-

¹ Vide lib. iv contra Julian. cap. 8. — ² Rom. vii, 25.

bus Zachariæ et Elizabeth, posse hominem in hac vita esse sine peccato : quanquam negandum non sit, si hoc velit Deus, apud quem sunt omnia possible, consideret tamen diligentius, quemadmodum dictum sit¹. Dictum enim est, quantum mihi videtur, secundum quandam inter homines conversationem probabilem atque laudabilem, quam nullus hominum juste posset in accusationis et criminationis querelam vocare. Quam propterea in Dei conspectu Zacharias et ejus uxor habuisse referuntur², quia in ea homines nulla dissimulatione fallebant, sed ut apparebant hominibus, ita noti erant oculis Dei. Non autem dictum est hoc secundum illam perfectionem justitiæ, in qua vere atque omni modo immaculati perfectique vivemus. Nam et apostolus Paulus dixit, secundum justitiam quæ ex lege est³, se fuisse sine querela; in qua lege etiam Zacharias sine querela conversabatur⁴: sed hanc Apostolus justitia in stercore et detrimentis deputavit, in comparatione justitiæ quam speramus, et quam nunc esurire ac sitire debemus⁵, ut ea quandoque saturemur in specie, quæ nunc est in fide, quandiu justus ex fide vivit⁶.

LIV. Audiatur denique ipsum venerabilem antistitem, cum exponeret Isaiam prophetam (10), dicentem, « neminem in hoc mundo esse posse sine peccato⁷. » Ubi nemo potest dicere, in hoc mundo eum dixisse velut in dilectione hujus mundi. De Apostolo etenim loquebatur, qui dixit: « Conversatio nostra in cælis est⁸. » Hunc ergo sensum memoratus episcopus explicans: « Perfectos, inquit, secum multos ait Apostolus in hoc adhuc mundo sitos,

¹ Vide lib. II de Peccator. merit. cap. 13. — ² Luc. I, 6. — ³ Philip. III, 6. — ⁴ Ibid. 8. — ⁵ Matth. V, 6. — ⁶ Rom. I, 17. — ⁷ Ambros. in Isai. — ⁸ Philip. III, 20.

qui si ad perfectionem veram respicias, perfecti esse non poterant. Quia ipse dixit: « Videmus nunc per speculum » in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco » ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum. » Ita et immaculati sunt in hoc mundo, et immaculati erunt in regno Dei: cum utique, si minutius excutias, immaculatus esse nemo possit, quia nemo sine peccato. » Illud ergo sancti Ambrosii testimonium, quo pro sua sententia Pelagius utitur, aut secundum quemdam modum dictum est, probabilem quidem, sed non minutius excusum aut certe si ille vir sanctus atque humilis Zachariam et Elizabeth summæ atque omni modo perfectæ justitiæ, cui nihil addi jam posset, fuisse existimavit, profecto sententiam suam minutius excutiendo correxit.

LV. Attendat sane iste in eodem ipso loco, unde hoc Ambrosianum testimonium, quod ei placebat, assumpsit², etiam illud eum dixisse, « quod ab initio esse immaculatum³, humanæ impossibile sit naturæ: ubi omnino illam naturalem possibilitatem, quam Pelagius non vult fideliter respicere peccato esse vitiatam, et ideo jactanter extollit, enervem infirmamque testatur venerandus Ambrosius: procul dubio contra istius voluntatem, sed non contra apostolicam veritatem, ubi legitur: « Fuimus et nos alii » quando natura filii iræ, sicut et cæteri⁴. » Ipsa est enim per peccatum primi hominis, quod ex libero ejus venit arbitrio, vitiatam et damnatam naturam; cui sola per Mediatorem Dei et hominum et omnipotentem medicum divina subvenit gratia. De cujus adjutorio ad justificationem nostram, quo Deus diligentibus eum omnia cooperatur in bonum⁵, quos prior dilexit, donans eis ut diligeretur ab eis⁶, quia jam diu est ut disserimus: deinceps incipiamus,

¹ I Cor. XIII, 12. — ² Vide lib. de Natura et Grat. cap. 63. — ³ Forte immaculatam. — ⁴ Ephes. II, 3. — ⁵ Rom. VIII, 28. — ⁶ I Joan. IV, 19.